

ANADOLU SAHASINDA AZERBAJCANLI ŞAİRLER

Ömer BAYRAM

Qafqaz Üniversitesi
Filoloji Fakültesi
Baku / AZERBAJCAN
obayram32@yahoo.com

ÖZET

Geçmiş zamanlarda, aynı medeniyet dairesine mensup memleketler arasında bir kültür köprüsü mevcuttu. İlmî eserler, şiir kitapları, bazı önemli kaynaklar, tertip edildikten sonra, o zamanın ulaşım ve iletişim araçları ile diğer ülkelere yayılırdı. Bu anlamda, şair ve sanatkarlar da değişik ülkelerde faaliyet göstermişlerdir.

Azerbaycanlı şairler de bazı sebeplerle Anadolu sahasına, Osmanlı ülkesine seyahat etmişler, edebî faaliyetlerine burada devam etmişlerdir. Bu makalede, Anadolu'daki Azerbaycanlı şairler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Edebiyat, şâir, sanat, Azerbaycan, Anadolu

AZERBAIJANI POETS IN ANATOLIAN REGION

ABSTRACT

In the past there was a cultural bridge between countries which were related to the same civilization origin. After arrangement of scientific works, poetry books and some important sources was spread over the other countries with communication and the means of transportation of that time. In that way that poets and artists were performed their activities in various countries.

Azerbaijani poets also went to Anatolian region and Ottoman Empire because of some reasons and they continued their literary activities. This article is about Azerbaijani poets in Anatolian region.

Key Words: Classical literature, poet, art, Azerbaijan, Anatolia

Meşhur meseldir. “Marifet iltifata tabidir.” derler. Bu söz bilhassa sanatkarların halini daha güzel ifade eder. Sanatkarlar, iltifat gördükleri ölçüde sanatlarında daha yüksek seviyelere çıkarlar ve mümkün olduğu kadar kendilerine iltifat edilen yerde bulunurlar. Tabî bunun aksini düşünecek olursak; sanatkarlar, kendilerine iltifat edilmeyince, artık sanat faaliyetinden vazgeçerler veya o yerde durmazlar demek doğru değildir. Şairler de bir sanatkar olarak kendilerine ve eserlerine ilgi gösterilen yerlerde bulunmayı tercih etmişlerdir.¹

Günümüzde olduğu gibi geçmiş zamanlarda da sanatkarların değişik memleketlere seyahat etmesi, diğer toplumların sanatçıları ile diyaloga girmesi, onları tanımaya çalışması tarihçe malumdur. Mesela yakın günlerde Azerbaycan

¹ Ömer Bayram, “İbnülemin Mahmut Kemal İnal ve Şairlerle İlgili Değerlendirmeleri”, Journal of Qafqaz, No: 10, Baku, Fall 2002, s. 105.

Yazıcılar Birliği'nde, 17 Mayıs 2004 tarihinde yapılan XI. Kurultaya Türkiye'den bazı meşhur yazarlar ve diğer Türk Cumhuriyetlerinden tanınmış pek çok şair ve yazarın katılması, toplumları birbirine yaklaştıran ve sevdiren bu diyalog faaliyetlerinden sayılabilir.

Bu çalışmada, aslen Azerbaycanlı olup çeşitli sebeplerle Anadolu'ya gitmiş şairler ele alınacaktır. Bu şairlerden XV-XIX. asırlar arasında yaşamış olanlar çalışmamıza konu olmuştur. XX. Asırda zaten Azerbaycan ile Anadolu arasındaki diyalog malum sebeplerle en aza indirilmiş, hatta kesilmiş idi. 1990 sonrası ise "çok yakın tarih" olduğu için bu konuda bir hüküm vermek için erken sayılabilir.

Azerbaycan coğrafyası çok geniş bir alandır. Çalışmamızda, o devirlerde Azerbaycan Türkçesinin konuşulduğu yerlerde yaşayan şairler Azerbaycanlı şairler olarak kabul edilmiştir. Mesela, Berde, Şamahı (Şirvan), Bergüşad, Tiflis, Tebriz, Erdebil, Baku, Nahcivan, Gence, Şeki gibi yerler, Karabağ bölgesi ve adını zikretmediğimiz pek çok yer Azerbaycan edebiyatına şair yetiştirmiştir. Tespit edilen şairlerin bazıları bu şehirlerdendir. Bunun yanı sıra kaynaklarda bazı farklı ifadeler de mevcuttur.

Tezkire denilen ve şairlerin hayat hikâyeleri ile şiirlerinden seçme örneklerin yer aldığı kaynak eserlerde bazen, Azerbaycanlı bir şair için "Acemdir" veya "diyar-ı Acemdendir" gibi ifadeler de rastlanmaktadır.² Buradan da, Azerbaycan coğrafyasından Anadolu'ya giden ve Farsçayı da çok iyi bilip Farsça şiirler söyleyebilen Azerbaycanlı şairlerin bazen "Acem" olarak nitelendirildiklerini anlayabiliriz.

Anadolu sahasına Azerbaycanlı şairlerden başka diğer Türk memleketlerinden –mesela Semerkant, Buhara, Taşkent, Herat- ve diğer memleketlerden –Horasan, Hindistan, İran- gibi yerlerden de şairler gelmiştir.³ Ancak gerek, dil ve kültürün yakın olması gerekse de coğrafi olarak mesafenin az olması Anadolu ile Azerbaycan arasındaki gidiş gelişleri yoğun hale getirmiştir.

O dönemde Azerbaycanlı şairler, 1. Bazı sosyal ve siyasi sebeplerle, 2. Bazı ilmi ve dini konuları öğrenmek ve öğretmek için, 3. Ekonomik sebeplerle Anadolu'ya hicret etmişlerdir. Bunlardan kimisi ömrünü bu topraklarda tamamlamış, kimisi tekrar Azerbaycan'a geri dönmüş, kimisi de Anadolu'dan sonra başka yerlere gidip çalışmalarına orada devam etmişlerdir. Bu şairlerin her biri o dönemin kültür ve sanat hayatına büyük katkılarda bulunmuşlar, Anadolu şairlerine malum olmayan pek çok bilgi ve belgeyi Anadolu şairlerine tanıtmışlardır.

Aslında şiire ve edebiyata büyük değer verilen Azerbaycan'da, geçmişte bazı dönemlerde siyasi baskı olmuştur. Yöneticiler, eli kalem tutan insanlardan bazen hiçbir şey yazmamayı bazen de belli bir istikamette yazmayı talep etmişler ve aksine hareket edenlere değişik yaptırımlar uygulamışlardır. Şairler de

² Mustafa İsen, Filiz Kılıç, İ. Hakkı Aksoyak, Aysun Eyürcan, Şair Tezkireleri, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002, s. 7.

³ Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu ve Turgut Karabey, Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. IV.

bazen sosyal ve siyasi sebeplerle Azerbaycan'dan ayrılma durumunda kalmışlardır.

İlim öğrenmek için veya bir tasavvufi düşünceye mensup olduklarından dolayı seyahat eden şairler de vardır. Herhangi bir ilim veya sanat dalında tahsil almak, bu konuda bilgisini artırmak isteyenlerin yanı sıra muallim olup ders vermek, talebe yetiştirmek için gelen şairler ve bir tasavvuf düşüncesine mürit olmak veya kendi tasavvufi düşüncesini yaymak için Anadolu'ya gelen şairler de vardır.⁴

Ayrıca, bazı şairler ekonomik sebeplerle Anadolu'ya gelmişlerdir. O dönemde "caize" adı verilen; şair ve yazarlara yazdıkları eser karşılığı padişah veya devlet büyükleri tarafından verilen hediyeler vardı. Bu caizeler sanatkârları hem daha güzel eserler ortaya koymaya teşvik ediyor hem de belli bir ücretlendirme mekanizması olarak-günümüzdeki telif ücreti gibi- kabul ediliyordu. Bazı şairler de şiir yazmanın dışında bazı güzel sanatlarda - Mesela, hat, tezhip, musiki vb.- üstat idiler ve emeklerinin karşılıklarını tam alabilmek için Anadolu'ya gelmişlerdi.

Bu ve diğer bazı istisnai sebeplerle Anadolu'ya gelen isimlerini tespit edebildiğimiz 32 Azerbaycanlı şairi ve onlarla ilgili bazı bilgileri aşağıda veriyoruz:

1. HABİBİ:

Göyçay'ın Bergüşad köyünde doğmuştur. Önce Sultan Yakub'un sonra Şah İsmail'in yanında şair olarak bulunmuş, daha sonra Sultan Bayezid zamanında Anadolu'ya, Yavuz Sultan Selim zamanında da İstanbul'a gelmiştir. 1520'li yıllarda İstanbul'da vefat etmiştir. Habibi, Fuzuli'nin bile şiirine nazire yazdığı üstat şairlerdendir.⁵

2. ÖMER BEY VE 3. OSMAN BEY

İki kardeş şairdir. Şamahı'nın han zadelere mensuplarıdır. Çarlık Rusya'sında makam ve mevki sahibi kimseler idi. Osmanlı-Rus harbinde Ömer Bey Kars'ta bulunan Rus ordusunda komutan idi. O esnada Rus ordusundan ayrılarak Osmanlı ordusuna katıldı. Osmanlılar da onu aynen Rus ordusunda sahip olduğu rütbe ile kabul etmişler, maaş bağlamışlardı. Burada Yaranal (General) Ömer Paşa ismiyle meşhur olmuştu. Bu firar sebebiyle Ruslar, Ömer Beyin kardeşi Osman Beyi yakalayıp Sibirya'ya sürgüne göndermişler, daha sonra Osman Bey de firar edip İstanbul'a kardeşinin yanına gelmiş ve mühendis olarak çalışmaya başlamıştır.

⁴ Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 209.

⁵ Azade Musayeva, *Elyazma Kitabı Ve XV-XVI Asırlar Azerbaycan Edebiyatı: Problemler, Araştırmalar (Tekstoloji, Filoloji Tedkikatı)*, Nurlan Neşriyat, Bakı 2002, s. 85.

4. NİGARİ:

XIX. asrın önemli şairlerinden biri olan Seyyid Mir Hamza Nigari, 1815 yılında Karabağ'da doğmuştur. Ailesi Karabağ'ın meşhur ailelerindenidir. Çok küçük yaştan itibaren Nigari'ye dönemin revaçta olan ilimleri ile beraber Arapça ve Farsça da öğretilmiştir. Nigari dokuz yaşında iken, rüyasında ona ilahi aşkın şarabı sunulmuş ve o rüyasında Nigar isimli muhterem bir kadını görerek âşık olmuştur. On yıl sonra tarikat ilimlerine sahip olmak için Şirvan'a giderken yolda Nigar Hanım'ın misafirhanesinde onunla karşılaşmış ve ikisi de cezbeyle tutulmuştur.

Nakşibendilik tarikatının Azerbaycan'daki önemli temsilcilerinden olan Nigari, uzun yıllar Türkiye'nin Amasya şehrinde yaşamıştır ve mezarı halen orada bulunmaktadır. Bu tarikatın Azerbaycan'da yaygınlaşmasında Nigari'nin büyük rolü olmuştur. Akıcı bir üsluba ve coşkulu bir lirizme sahip olan Nigari'nin Türkçe ve Farsça divanları ve mesnevileri bulunmaktadır.

5. HAŞİMİ:

Babası Azerbaycan diyarından gelmiştir. Peygamber soyundan yani seyyid olduğu için bu mahlası kullanmıştır. Yavuz Sultan Selim şehzade iken onun musahibi yani onun hususi işleriyle ilgilenen birisi idi. Kadılık yapmıştır. Şiirlerinde Acem tarzı sezilmektedir. Tezkirelerde ona ait bir divandan söz edilmez. Ancak "canânelerle" redifli bir gazeli örnek olarak verilir. Bu gazeline Latifi, La'li gibi şairler nazire yazmıştır. 1511 tarihinde vefat etmiştir.

6. HAFİZ:

XV. asrın sonlarında Berde'de doğmuştur. Asıl adı Mehmed'dir. Tebriz'de tahsil almıştır. Kardeşi ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Müderrislik ve kadılık yaptı. Devrin ileri gelen âlimlerindenidir. Timurname'yi Türkçeye çevirmiş, Hz. Ali'nin Menkıbelerini kitap halinde toplamıştır. 1550'de ölmüştür.

7. NİYAZİ:

Yukarıda zikredilen Hafız'ın oğludur. Asıl adı Mehmed Şah Çelebidir. Kazasker Kadiri Çelebi'den mülazım oldu. Balkanlarda değişik yerlerde kadılık yaptı. Âlim bir şahıs idi. Ali Şir Nevai'nin şiirlerini çok okurdu. Bu sebeple şiirleri Nevayî tarzında ve Çağatay Türkçesine yakındır. Kaynaklarda Kadiri Efendi adına Gül ü Bülbül adlı bir mesnevi yazdığı kayıtlıdır.

8. HAMİDİ:

XV. asırda Azerbaycan'da doğmuştur. Fatih devrinde 1456'lı yıllarda İstanbul'a gelmiş, Bursa'da yaşamış, otuz yıla yakın Anadolu'da bulunduktan sonra başka diyarlara seyahat etmiştir. Osmanlı'nın kazandığı savaşlar, yapılan saray, han, kale gibi binalar için tarih düşürmüştür. 1477'de İstanbul'da yapılan bir kale için yazdığı tarih bilinmektedir.

9. HALİFE:

Tebriz'den göçmüş bir ailenin oğludur. XVI. asır şairidir. Âlim bir şahıstır. Diyarbakır'da yaşamıştır. Diyarbakır (Amid) için bir şehrengiz yazmıştır. Halep ve Şam'a gidip oradaki âlimerle tanıştı. Üç dilde, Türkçe, Arapça ve Farsça şiir söylerdi. Mesnevi tarzında üstattı. Kaynaklarda Hamse ve bir Şehrengiz müellifi olduğu kayıtlıdır.

10. EFLATUN:

Şirvanlıdır. Şah İsmail'in kardeşi Elkas Mirza Şirvan valisi iken (1538) onun kâtibi olmuş, onun vefatından sonra Anadolu'ya gelmiştir. Saray şehnamecisi Arif Fethullah Çelebi'den sonra Kanuni Sultan Süleyman zamanında şehnameci tayin edildi. Farsça şiirlerinde Esirî, Türkçe şiirlerinde Hazanî mahlasını kullandıysa da daha çok Eflatun adıyla tanındı. Nestalik hattında ustadır.

11. SÜRURİ:

XVI. asrın başlarında yaşamıştır. Tebrizlidir. Kaynaklarda Şarklı Süruri diye geçer. Bazı kaynaklarda onun Anadolu'dan olduğu yazılıdır. Yavuz Sultan Selim zamanında Şah İsmail'in yanında ölmüştür. Muhayyel şiirler yazmış, gazel tarzı şiirlerde büyük başarı göstermiştir.

12. PENAHİ:

Şairlikle birlikte XVI. Asrın meşhur nakkaşlarındandır. Tebriz'de doğmuştur. Bir ara Amasya'da yaşamış daha sonra İstanbul'a gelmiş, Kanuni Sultan Süleyman zamanında nakkaş başı olmuştur. Penahi'nin şairliğiyle ilgili olarak Ahdi ve Aşık Çelebi'nin tezkirelerinde bilgi vardır. Aşık Çelebi, tezki-resinde Penahi'nin bir şiirini de örnek olarak verir. Ayrıca, Baku'deki Fuzuli Adına Elyazmaları Enstitüsünde B-1745 numara ile kayıtlı elyazması eserde Penahi'ye ait Farsça bir beyit mevcuttur.⁶ Hamid Araslı ve İsmail Hikmet Ertaylan da Penahi ile ilgili bazı bilgiler vermişlerdir.

13. KADRİ:

Kaynaklarda adı Mir Kadri olarak geçer. Şirvan'da doğmuştur. 1533'te hac yolculuğundan geri dönerken, Şirvan'daki siyasi durumla alakalı olarak vatanına dönememiş, çeşitli yerleri gezdikten sonra İstanbul'a gitmiştir. Bir süre İstanbul'da bulunmuş ve beklediği alakayı göremeyince oradan Halep'e gitmiştir. Muamma türünde şiirler yazmada üstat kabul edilirdi. Hayatı ve eserleri hakkında fazla bilgi mevcut değildir.

⁶ Azade Musayeva, Elyazma Kitabı Ve XV-XVI Asırlar Azerbaycan Edebiyatı: Problemler, Araştırmalar (Tekstoloji, Filoloji Tedkikati), Nurlan Neşriyat, Bakı 2002, s. 74.

14. MATEMÎ:

Kanuni Sultan Süleyman zamanında, XVI. asrın başlarında yaşamıştır. Kaynaklarda hakkında pek fazla bilgiye rastlanmaz. XV. Asır Anadolu sahasının önemli şairlerinden Necati Bey'in

Dil kesilmez aşk-ı dilberden ko nâsih sözü kes
Vah ki bu hâb-ı ecelden olamaz mani mekes

matla'lı gazeline, Zâtî, Atâ, Tam'î, Sa'yî ile birlikte Mâtemî'nin de nazire yazdığı bilinmektedir. Bu nazire şiir, Fuzuli Adına Elyazmaları Enstitüsünde D-357 numara ile kayıtlı elyazması eserde

Baş koyup dergâhına pâ-bûs etti mültemes
Ben gedâyı gör ki tâc-ı saltanat kıldım heves

matla'ı ile kayıtlıdır.⁷ Şairin, yaşadığı devirde Azerbaycan'da mersiye edebiyatının yaygınlaşmasında etkili olduğu ve bu sebeple "Mâtemî" mahlasını aldığı bilinmektedir.

15. KASİMÎ:

Tebrizlidir. Yavuz Sultan Selim zamanında yaşamıştır. Yavuz Tebriz'e gittiğinde hocası Hoca Halimi, onu sultana tanıtmış ve beraberinde İstanbul'a götürmesini tavsiye etmiştir. Kasimi, İstanbul'da rağbet görmüş, vaaz ve tefsirle meşgul olmuştur. Kanuni döneminde de hürmet görmüş, Kanuni'nin eşkâli (dış görünüşü) üzerine mensur bir eser yazmış, ancak bitirememiştir. Ayrıca yarım kalmış bir Osmanlı tarihi de vardır. 1542'de İstanbul'da ölmüştür.

16. ŞAHÎ:

XVI. asırda Azerbaycan'da doğmuş ve bir şair olarak Şah İsmail'in sarayında bulunmuştur. Şiirlerinde kullandığı mahlası "Şahî"yi Şah İsmail'e ithafen almıştır. Ali Şir Nevâyî'nin üslubuna benzer bir şiir üslubu var idi. Yavuz Sultan Selim zamanında Anadolu'ya gelmiştir.

Fuzulî'nin
Goncasın gül bülbülün katline peykan eylemiş
Tâ ki tâk-ı zerrînkârın çarh vîrân eylemiş
matla'lı gazeline Şâhî'nin
Gonca-yı gül bülbülün kaskına peykan eylemiş
Gonca açılğan gülü yüzüne kalkan eylemiş

matla'lı gazeline nazire olarak yazdığı İsmail Hikmet Ertaylan tarafından ifade edilmektedir. Şahî'nin, Fuzuli Adına Elyazmaları Enstitüsünde D-357 ve A-340 numara ile kayıtlı elyazması eserlerde üç gazeli kayıtlıdır.⁸

⁷ Azade Musayeva, Elyazma Kitabı Ve XV-XVI Asırlar Azerbaycan Edebiyatı: Problemler, Araştırmalar (Tekstoloji, Filoloji Tedkikatı), Nurlan Neşriyat, Bakı 2002, s. 72.

⁸ A.g.e., s. 88.

17. BİDARİ VE 18. SEHABİ

İki kardeş şairdir. Kaynaklarda Bidari'nin ümmi yani okuma yazma bilmeyen birisi olmasına rağmen Türkçeyi kusursuz kullandığı, yeteneği ile şiir söyleyip başarılı olduğu kayıtlıdır. 1561'de vefat etmiştir.

Sehabi ise âlim şairlerdendir. Kanuni Sultan Süleyman onu, kardeşi ile beraber 1534'te Tebriz'den İstanbul'a getirtmiştir. Farsça ve Türkçe şiirleri ile tanınmıştır. Kanuni'nin emri ile İmam Gazali'nin Kimya-yı Saadet isimli eserini tercüme etmiştir. Şiirlerini bir divanda toplamıştır. 1563'te vefat etmiştir.

19. BASİRİ:

XVI. asrın önemli şairlerindendir. Kaynaklarda Acem olduğu, Horasanlı veya Bağdatlı olduğu şeklinde rivayetler vardır. Elçi sıfatı ile Sultan Bayezid'in yanına gelmiş, daha sonra gelişen olaylara bağlı olarak geri dönmemiş ve İstanbul'da kalmıştır. Gelirken Molla Camî ve Ali Şir Nevâyî'nin tavsiye mektuplarını ve Anadolu'ya ilk defa Nevâyî'nin divanını getirdiği kaynaklarda özellikle belirtilir. Saray çevresinden yakın ilgi görmüştür. Şiirlerinde Çağatay Türkçesi özellikleri görülür. Divanının yegâne elyazma nüshası Ali Emîrî Kütüphanesinde. Şiirlerinden parçalar nazire mecmualarında ve değişik mün-tahabatlarda yer almaktadır. Şair, 1534'te vefat etmiştir.

20. ARİFİ:

Asıl adı Hüseyin Çelebidir. Anadolu sahasında şehname yazarı bir şair olarak tanınmıştır. Çünkü XVI. Asırdan sonra padişahların şehname yazdırması bir gelenek olmuştu ve bu iş daha çok Azerbaycan ve diğer şark illerinden gelenlere verilirdi. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Hayatta umduğunu bulamadığı için zamaneden şikâyeti dile getiren şiirler yazmıştır. Şiirlerinden bazı örnekler, Fuzuli Adına Elyazmaları Enstitüsünde B-1745 ve M-250 numara ile kayıtlı elyazması eserlerde bulunmaktadır.

21. ŞEYH İSHAK

Şeyh İshak Rızayi Zencanî, Nazmul Ulum adlı dini ilimlerden ve ilim dalarının adlarından bahseden sade bir dil ile yazılmış eserin müellifidir. Başka eserleri de vardır. Zencan'da doğmuştur. Daha sonra Tokat'a gitmiş, oraya yerleşmiş ve yine orada 1588'de vefat etmiştir. Kaynaklarda hakkında fazla bilgi mevcut değildir.

22. HALİLİ:

Kaynaklarda Halili'nin vatanı değişik memleketler olarak zikredilir. Horasan, Acem, Diyarbakır, Kazvin vb. yerlerden gelip İznik'e yerleştiği şeklinde kayıtlar vardır. Firkatname adlı eseri ile meşhur olmuştur. Dilinde Azerbaycan Türkçesi özellikleri, şiirlerinde ise vatan hasreti ve gurbet konuları görülür. 1485'te İznik'te vefat etmiştir. Sehi, Latifi, Aşık Çelebi, Hasan Çelebi, Beyani tezkirelerinde ve Âli'nin Kühü'l-Ahbar'ında Halili ile ilgili bilgiler verilmiştir.

23. İBRAHİM GÜLŞENİ:

Azerbaycan'ın Berde Şehrinde 1426'da doğduğu rivayet edilir. Bazı kaynaklarda Diyarbakır'da doğduğu kayıtlıdır. Uzun Hasan'ın talimatıyla Karabağ'da Seyyid Yahya Bakuvi'nin halifesi Dede Ömer Ruşeni ile görüşmüştür. Dede Ömer Ruşeni'nin vefatından sonra Tebriz'de onun yerine şeyh olmuş, Şah İsmail'in Tebriz'i alması ile Diyarbakır'a gitmiş, sonraları Kudüs, Kahire, İstanbul'da bulunmuş ve 1534'te Kahire'de vefat etmiştir. Şiirleri sevenleri tarafından sevilerek okunmuştur. İbrahim Gülşeni'ye ait şiirler Türkiye'nin çeşitli kütüphanelerinde ve Azerbaycan'da, değişik mecmua ve cönklerde yer almaktadır.

Latifi tezkiresinde İbrahim Gülşeni'nin adı geçer. Latifi'ye göre, Mevlana, Mesnevi'sinde ve divanında onun geleceğinden bahsetmiştir.

24. SA'İ EFENDİ:

Tebriz'de 1804'te doğdu. Daha sonra İstanbul'a geldi. Güzel sanatlara aşına, özellikle oymacılıkta ustaydı. Bir ara Mehmed Ali Paşa'nın isteği üzerine Mısır'a gitmiş, tekrar İstanbul'a dönmüş, tabhane açarak bununla uğraşmıştır. Her konuda usta olduğu söylenir. Fatin Tezkiresinde Sa'i Efendi ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Ancak eserleri ile ilgili geniş bilgi verilmemiştir.

25. BEHCET:

Tiflis'te doğdu. Asıl adı Huday Dâd Handır. Acem şahı Feth Ali Şahın ölümünden sonra tahta çıkan Mirza Abbas'ın oğlu Mehmed Şah tarafından sefirlik vazifesi ile 1835 yılında İstanbul'a gönderildi. Şiirleri vardır. Şairliği ile ilgili olarak Arif Hikmet tezkiresinde bilgi vardır.

26. HALİ:

Şirvan'dan Osmanlı ülkesine gelmiş bir ailenin oğludur. İstanbul'da doğdu ve tahsilini burada yaptı. Üç dilde şiir söyleyebilen birisi olup nestalik hattında ustaydı. Şairliği ile ilgili kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Eldeki bilgiler Ahdi'nin Gülşen-i Şuara'sına dayanmaktadır.

27. HASİRİ:

Şirvan'da doğdu. Uzun bir süre Bağdat'ta bulundu. Anadolu'ya da sefer etti. II. Bayezid devri şairlerindedir. Acemane şiirleri, özellikle gazelleriyle dikkati çekti. Hasiri hakkında, kaynaklardaki bilgiler sınırlıdır. Şairliği ile ilgili olarak Ahdi'nin Gülşen-i Şuara adlı tezkiresinde bilgi vardır.

28. İZZETİ:

Şirvan'da doğdu. İstanbul'a gelip bazı devlet ileri gelenlerine katip, ne dim ve musahip oldu. Ömrünün sonuna doğru tekrar vatanına döndü. İzzeti ile ilgili bazı bilgiler Safayi Tezkiresinde mevcuttur.

29. MAHVİ:

Tebriz’de 1823’te doğdu. Asıl adı Hasan’dır. İstanbul’a geldi. Farsça ve Türkçe şiirleri bulunmaktadır. Mahvi ile ilgili bazı bilgiler Fatin’in Hatimetü’l-Eşar’ında mevcuttur.

30. NUTKİ:

Şirvan’da doğdu. İstanbul’a geldi. Devrin ileri gelenleri tarafından kabul gördü. Kıssa anlatmakta çok tanındığı için kıssahan sanıyla meşhur oldu. Sultan Murad’ın meclislerine katıldı ve onunla sohbetlerde bulundu. Şiirleri ve muamma söylemekteki ustalığı ile bilinmektedir. Nutki ile ilgili bazı bilgiler Hasan Çelebi Tezkiresinde mevcuttur.

31. SABUR:

Asıl adı Hüseyin’dir. Tebriz’de doğdu. Tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul’a geldi. Divan katibi oldu. Bir divanı dolduracak kadar şiirleri vardır. 1804’te vefat etti. Divanının mevcudiyeti ve yeri hakkında bilgi yoktur.

32. SAFFİ:

Şah İsmail’in şehzadesi olup Mevlana Celaleddin Rumi’nin divanını almaya gelen Sultan Divani ile Osmanlı ülkesine geldi. Mevlevi olup burada kaldı. 1530’da vefat etti. Saffi ile ilgili bilgiler, Esrar Dede’nin Tezkire-i Şuarayı Mevleviyye adlı eserinde bulunmaktadır.

Bunlardan başka Türk edebiyatında bilinen “Azerî” mahlaslı dört şair vardır. Bunlardan ikisi Bursalı, biri İstanbullu, biri de Edirnelidir. Kaynaklarda onların bu mahlası tercih etmelerinin sebebi tam olarak izah edilmemiştir.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki Azerbaycan toprağı ve bu edebiyat çok kıymetli şahsiyetler, edipler, şairler yetiştirmiştir. Bu şairlerden bir kısmı da dünyanın değişik memleketlerine; bu cümleden Anadolu’ya sefer etmişler ve karşılıklı etkileşimin bir semeresi olarak dünya kültür varlığına büyük katkılar sağlamışlardır.

KAYNAKLAR

- Bayram, Ömer, “İbnülemin Mahmut Kemal İnal ve Şairlerle İlgili değerlendirmeleri”, Journal of Qafqaz, No: 10, Baku, Fall 2002.
- İpekten, Haluk, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu ve Turgut Karabey, Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- İsen, Mustafa, Filiz Kılıç, İ. Hakkı Aksoyak, Aysun Eyduran, Şair Tezkireleri, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.
- İsen, Mustafa, Ötelerden Bir Ses, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- Musayeva, Azade, Elyazma Kitabı Ve XV-XVI Asırlar Azerbaycan Edebiyatı: Problemler, Araştırmalar (Tekstoloji, Filoloji Tedkikatı), Nurlan Neşriyat, Baku 2002.